A trăi infernul.
Jurnale din timpul Holocaustului ale copiilor și tinerilor

Dumitru TUCAN*

Keywords: *Holocaust literature*; *children's diaries*; *trauma literature*; *witness literature*

Unul dintre fenomenele demne de interes ale tragediei Holocaustului este reprezentat de jurnalele ținute de copiii și tinerii prinși în capcanele concentraționare ale totalitarismului nazist sau de inspirație nazistă. Jurnalul, instrument al căutării de sine și al autoreflecției, devine pentru aceștia modalitatea individuală, singura posibilă de altfel, de a lupta cu puterea totalitară. În tumultul războiului, al persecuțiilor, al deportărilor, al relocărilor, al ghetoizării și, mai ales, al execuțiilor în masă, într-o lume nesigură și plină de amenințări directe la adresa demnității umane jurnalul reprezintă una dintre puținele posibilități de a lăsa o mărturie asupra iadului provocat de violența arbitrară și irațională a unei ideologii criminale. Pentru că, în definitiv, jurnalul este singura modalitate de prezervare a imediatității experiențelor și emoțiilor trăite într-un univers violent, care le amenință însăși existența. Jurnalul, spațiu al intimității și al conștiinței de sine, e în cele din urmă pentru acești tineri una dintre singurele lor posibilități de supraviețuire. Mulți dintre ei n-au supraviețuit, au supraviețuit doar paginile lor, pline de tensiunea unei lupte inegale și, prin aceste pagini, a supraviețuit ceva din spiritul lor, laolaltă cu semnele, pline de autenticitate, ale unei lumi infernale care a dus la distrugerea aproape totală a evreimii europene. Spre deosebire de memorialistica de Holocaust, care este povestea supraviețuirii, jurnalul reprezintă, de cele mai multe ori, supraviețuirea însăși. Lucrarea de față încearcă o prezentare generală a acestui fenomen, ca premisă pentru o ulterioară dezvoltare a subiectului cu exemple din spațiul românesc (de ex. Miriam Korber, Eva Heyman, Ana Novac ș.a.).

1. Povestea unui jurnal emblematic: *Jurnalul* Annei Frank

Cel mai celebru jurnal de acest fel este acela al Annei Frank. Intrările acestuia, care în varianta complet editată au în jurul a 250 de pagini, se întind pe o perioadă de peste doi ani, între 12 iunie 1942 și 1 august 1944. În mare, jurnalul documentează perioada în care Anne, împreună cu familia ei compusă din tată (Otto), mamă (Edith) și sora cu trei ani mai mare (Margot), se ascunde într-o anexă

* Universitatea de Vest din Timișoara, România (dumitru.tucan@e-uvt.ro).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

secretă a sediului unei firme, printre asociații căreia se află și tatăl său. Familia Frank trece în „clandestinitate” din cauza intensificării deportărilor evreilor din Olanda[1] în lagărele de concentrare din Polonia. Alături de ei se ascund alte patru persoane: familia Van Pels (tatăl, mama și fiul, numiți în jurnal Van Daan) și Fritz Pfeffer (numit în jurnal Albert Dussel). Început în 12 iunie 1942, exact în momentul împlinirii a 13 ani, ca exercițiu de autoreflecție[2], va deveni, începând cu momentul mutării intempestive în „anexa secretă” de la numărul 263 al străzii Prinsengracht (6 iulie 1942), jurnalul clandestinității și al încercării de a evita deportarea. De la acest moment încolo latura intimă a jurnalului va fi dublată de transcrierea tensiunii vieții în „clandestinitate”, viață amenințată în fiecare moment. Va deveni în esență un jurnal al supraviețuirii.

Latura intimă e legată mai ales de emoțiile și tulburările aduse de pubertate, la care se adaugă frustrările claustrării în anexă, sentimentul singurătății generat de lipsa de comunicare cu ceilalți, în special cu mama sa, și fricțiunile dintre „clandestini”. Emoțiile contradictorii ale pubertății, singurătatea și lipsa de comunicare sunt amplificate de claustrare, dar mai ales de frica de a fi descoperiți, arestați și deportați. Frica ancorează de fapt jurnalul într-o dimensiune de dincolo de fragilitatea adolescentină, îl transformă în receptacul al istoriei tulburi din afara anexei. Jurnalul înregistrează contrapunctic realitățile înfiorătoare de „afară”. Cele mai înfricoșătoare sunt veștile despre arestarea cunoscuților și despre atrocitățile Gestapoului (Frank 2011: 70–71) care organizează o infernală „vânătoare de sclavi”:

> Afară e groaznic. Bieții oameni sunt ridicați zi și noapte de la casele lor, neputând lua cu ei nimic altceva decât un rucsac și ceva bani. În plus, pe drum li se confiscă și astea. Se fragmentează familii, se separă bărbați, femei și copii. Copiii care vin acasă de la școală nu-și mai găsesc părinții. Femeile care merg la cumpărături își găsesc la întoarcere casa sigilată, familia dispărută. Între timp, și creștinii neerlandezi trăiesc cu frică, fiii lor sunt trimiși în Germania. Toţi sunt cuprinși de frică. În fiecaren oapte, sute de avioane survolează Țările de Jos în drumul lor spre orașele germane și-acolo ară pământul cu bombele lor, și-n fiecare oră mor în Rusia și în Africa sute, ba chiar mii de oameni. Nimeni nu se poate ține de-o parte. Toată planeta se află în război și, chiar dacă lucrurile merg mai bine pentru Aliați, încă nu se poate întrezări un sfârșit (Frank 2011: 99).

Dincolo de frică, Anne transcrie și un veritabil sentiment de vinovăție față de cei rămași afară:

> Ce viață ușoară avem noi aici, ușoară și liniștită! N-ar trebui să ne pese de toată nenorocirea asta dacă nu ne-am teme atâta pentru toți cei care ne sunt dragi și pe care nu-i putem ajuta. Mă simt prost că stau într-un pat cald, în timp ce undeva, afară, prietenele mele cele mai dragi sunt snopite în bătaie sau se prăbușesc la pământ (Frank 2011: 87).

Vederea, prin draperie, a doi evrei trecând pe strada din fața ferestrei anexei îi dă sentimentul de a-i fi trădat (Frank 2011: 96). De asemenea, amintirea fantomatică

[1] Familia Frank, originară din Frankfurt, se refugiase în 1933, la începuturile dictaturii naziste, la Amsterdam.

[2] „Sper că-ţi voi putea împărtăși totul, așa cum n-am reușit cu nimeni altcineva până acum, și sper că-mi vei fi de mare ajutor” (Frank 2011: 12)

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

a prietenei sale Hanneli, apărută într-o seară înainte de culcare, o face să se gândească, într-o manieră tulburător de profetică, la propriul său posibil destin:

> Ieri-seară, înainte de culcare, mi-a apărut deodată în fața ochilor Hanneli[3]. Am văzut-o înaintea mea, îmbrăcată în zdrențe, cu o față trasă și slăbită. Avea ochii foarte mari și se uita la mine cu atâta tristețe și reproș, încât puteam să citesc în ei: «O, Anne, de ce m-ai părăsit? Ajută-mă, o, ajută-mă, salvează-mă din iadul ăsta!» (Frank 2011:175).

Gândurile Annei se apropie de disperare, deși speranța rămâne:

> Mă tot întreb dacă n-ar fi fost mai bine pentru noi toți să nu ne fi ascuns, să fim acum deja morți, ca să numai suportăm toată mizeria asta și, mai ales, să-i scutim pe ceilalți de ea. Dar și de asta ne e tuturor groază. Încă iubim viața, încă n-am uitat glasul naturii, încă mai sperăm, sperăm tot felul de lucruri (Frank 2011: 348).

Speranța e păstrată, în mod paradoxal, tot datorită veștilor de afară. A doua jumătate a jurnalului e dominată de febrilitatea cu care Anne, împreună cu locatarii, trăiește emoțiile la aflarea veștilor despre cursul războiului și succesul de pe fronturi al Aliaților. Victoriile din Africa ale englezilor (Frank 2011: 78–80), rezistența sovieticilor la Stalingrad (Frank 2011: 78), debarcarea în Sicilia (Frank 2011: 134), căderea lui Mussolini (Frank 2011: 138) și capitularea Italiei (Frank 2011: 158), înaintarea rușilor pe frontul de est (Frank 2011: 282–283, 304), debarcarea din Normandia și înaintarea Aliaților pe frontul de vest (Frank 2011: 352, 357) sunt tot atâtea momente care, în ciuda greutăților și tensiunilor claustrării în anexă, fac posibilă imaginarea momentului eliberării. Jurnalul devine odată cu înregistrarea acestor semnale îmbucurătoare ale istoriei de „afară" un jurnal al așteptării eliberării. Dar aceasta nu se va petrece. Pe 4 august 1944 „clandestinii", probabil denunțați de unul dintre angajații firmei care deținea anexa secretă, vor fi arestați și, după o perioadă petrecută la Westerbork, lagărul de tranzit pentru evrei din Olanda, vor fi transportați la Auschwitz. La apropierea sovieticilor de acest lagăr, Anne va fi evacuată împreună cu sora sa la Bergen-Belsen, unde își vor găsi sfârșitul de foame și boală, cel mai probabil la sfârșitul lui februarie – începutul lui martie 1945, cu aproximativ o lună înaintea eliberării lagărului de către soldații britanici. În cele din urmă, singurul care va supraviețui dintre cei opt clandestini va fi Otto Frank, tatăl Annei. Reîntors la Amsterdam în iulie 1945, acesta va primi jurnalul de la Miep Gies, una dintre ocrotitoarele „clandestinilor", care salvase jurnalul imediat după arestarea Annei și-l pusese la adăpost. Tatăl Annei va lua hotărârea să-l publice, fapt care se va petrece pentru prima dată în 1947, în neerlandeză (*Het Achterhuis – Anexa secretă*). Jurnalul va fi publicat în 1950 în franceză și germană, iar după publicarea în Statele Unite și Marea Britanie va deveni un adevărat fenomen, fiind tradus de-atunci în peste 70 de limbi, inclusiv în ediții complete și critice.

Există câteva elemente care fac din jurnalul Annei un document autentic și tulburător și care au susținut popularitatea acestuia în anii care au urmat. Cel mai

[3] E vorba de Hanneli Goslar. Ironia sorții face ca aceasta, deportată în iunie 1943 la Westerbork și apoi la Bergen-Belsen, să fi supraviețuit Holocaustului. În februarie 1945 cele două s-au reîntâlnit pentru scurt timp în acest lagăr. Povestea e spusă chiar de Hanneli Goslar într-o carte de interviuri despre Anne realizată de Willy Lindwer (1991).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

important dintre ele este legat de faptul că textul ne permite accesul la o voce inocentă, în jurul căreia se organizează emoțiile autentice, simple dar intense, ale încercării de a supraviețui unei istorii cuprinsă de rău. Autenticitatea istorică a jurnalului, chiar dacă a fost contestată și chiar dacă au existat discuții în jurul modului în care a fost editat de-a lungul timpului, e evidentă în lumina verificărilor istoriografice făcute ulterior. În schimb, autenticitatea emoțională care derivă din forța vocii diaristei și din capacitatea ei de a controla și ordona în scris experiențele centrifuge ale încercării de a supraviețui, e de necontestat. Jurnalul are astfel o valoare testimonială, făcând legătura dintre suferința individuală și tragedia colectivă generată de ruptura istorică care a dus la tragedia Holocaustului. Iar în cele din urmă, faptul că jurnalul Annei Frank, în seninătatea sa și colorat de transcrierea simplă a emoțiilor trăite într-un context istoric tensionat, a rămas singurul semn al unei existențe curmate prea repede, nu face altceva decât să întărească această valoare testimonială.

Ceea ce face ca jurnalul Annei Frank să devină popular încă din anii '50 ține atât de calitățile jurnalului cât și de nevoia publicului larg de a citi povestea inteligibilă a celei mai mari crime pe care lumea o văzuse până în acel moment. Ieșită dintr-un război crunt, lumea occidentală trăia emoțiile paradoxale generate de bucuria eliberării din suferința războiului și a dictaturii, laolaltă cu îngrijorarea pentru viitor într-o Europă aflată în ruine, colindată de siluetele scheletice ale supraviețuitorilor lagărelor de concentrare, bântuită de amintirea celor dragi, pierduți în război sau deportare. Bucuria eliberării mai era întunecată de traiul în mizerie, de foame, și, nu de puține ori de dorința de răzbunare a celor care suferiseră[4]. Jurnalul Annei Frank va deveni extrem de popular într-o primă fază în Statele Unite pentru că reușea să facă inteligibilă, prin referință directă și autentică la individualitatea care a suferit direct teroarea, imaginile grotești ale grămezilor de cadavre din lagărele de concentrare care circulau în relatările venite de pe vechiul continent, grămezi în care sfârșise tragic și diarista. E adevărat că lumea europeană se va deschide ceva mai târziu – în anii '60 – spre rememorările Holocaustului, dar și în lumea europeană jurnalul va fi citit ca un document paradigmatic al suferinței umane în lupta inegală cu o istorie dominată de rău și teroare.

2. Alte jurnale. Dimensiunile unui posibil corpus

Popularitatea jurnalului Annei Frank este amplificată și de accesul greu la alte jurnale. Chiar dacă materialul pare a fi vast (cf. Holliday 1995; Zapruder 2002; Garbarini 2006) cele mai multe sunt fragmentare, scurte, greu lizibile și, în consecință, greu de publicat[5]. Motivele țin de contextul în care au fost scrise. A ține jurnal, ca victimă, în timpul Holocaustului înseamnă o întreprindere dificilă, periculoasă și, de cele mai multe ori, sortită eșecului. Dificultatea e în același timp psihologică și pragmatică. În atmosfera plină de violență a persecuțiilor, amenințărilor, deportării sau ghetoizării trebuie să ai o voință de fier ca să nu te lași

[4] Pentru o imagine a Europei imediat după război a se vedea Buruma 2013, Judt 2005.

[5] Multe dintre ele, needitate, se găsesc în diversele arhive care documentează ororile Holocaustului: Arhivele Yad Vashem din Ierusalim, Arhivele Muzeului Memorial al Holocaustului din Washington, D.C., Institutul Istoric Evreiesc din Varșovia etc.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

cuprins de disperare și să înregistrezi oroarea din jur. De asemenea, lipsa liniștii, lipsa hârtiei sau a instrumentelor de scris sunt de cele mai multe ori limitări fizice de nedepășit. Frica de a spune tot e și ea o limitare, diaristului fiindu-i teamă că, dacă jurnalul cade în mâinile călăilor, lucrurile spuse acolo îi vor grăbi sfârșitul, îi vor amplifica suferința sau îi vor pune în pericol pe cei dragi. La toate acestea se adaugă faptul că odată autorul arestat, trimis în lagăr, la groapa comună sau în camera de gazare, jurnalul său se va pierde, va fi distrus, iar tot efortul de a înregistra suferința va fi în zadar. De exemplu, într-o carte dedicată jurnalelor Holocaustului care analizează în jur de 100 de astfel de documente, cele mai multe nepublicate, Alexandra Garbarini (2006: xiii) spune că trebuie să presupunem că multe jurnale n-au supraviețuit[6], motivele fiind evidente. Altele vor fi, poate, descoperite pe măsura trecerii timpului, așa cum s-a întâmplat recent[7].

Cu toate acestea foarte mulți dintre cei care au trăit oroarea istorică a Holocaustului au scris jurnal. Și multe dintre jurnalele lor au supraviețuit, chiar dacă autorii lor au pierit. Printre acestea, foarte multe jurnale ale tinerilor care au trăit persecuțiile au ajuns până la noi, așa cum observă aceeași Alexandra Garbarini (Garbarini 2006: xii). Motivele pentru care tinerii, de la cei abia intrați în adolescență și până la tinerii adulți abia intrați în teritoriul maturității, scriu jurnale sunt diverse. Putem lăsa deoparte explicațiile care țin de contextul cultural larg de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate de secol XX, în care jurnalul și genurile asociate – confesiunea, autobiografia – reprezintă forme prestigioase de asumare a identității individuale și a fluidității propriei subiectivități (Carter 1997; Buckley 1994). E adevărat că în cazurile în care diaristul începe să noteze în jurnal

[6] „We have to assume that most diaries written by Jews during the war were not salvaged […]. The hundreds of diaries in archives recall the thousands of texts that are missing - and the millions of people who never wrote a diary". Alexandra Garbarini analizează aproximativ 100 de jurnale scrise în franceză, germane și (cele mai multe) în poloneză. De altfel, jurnalele în poloneză sunt cele mai multe, explicația fiind aceea că evreii polonezi au avut cel mai mult de suferit. Pe locul al doilea, spune autoarea, sunt jurnalele scrise în idiș, la care însă n-a avut acces lingvistic.

[7] Este cazul jurnalului Reniei Spiegel (1924-1942), evreică poloneză, executată de naziști în preajma lichidării ghetoului din Przemyśl. Jurnalul a fost salvat la moartea autoarei de iubitul acesteia, Zygmunt, care l-a adus ulterior în Statele Unite și predat mamei Reniei, care se salvase împreună cu fiica mai mică ascunzându-se în partea „ariană" a Varșoviei. Scris în poloneză, jurnalul va fi publicat abia în 2019, în traducere engleză (Spiegel 2019). E, de asemenea, cazul jurnalului lui Hélène Berr, început în 7 aprilie 1942, la vârsta de 21 de ani, și continuat până în 15 februarie 1944. Hélène va fi arestată la începutul lui martie 1944, deportată la Auschwitz, via lagărul de tranzit de la Drancy. Ca și Anne Frank, va fi transportată la sfârșitul lui 1944 la Bergen-Belsen, unde va muri de epuizare și boală în aprilie 1945. Jurnalul, rămas la iubitul acesteia, va fi recuperat de familie și publicat în 2008. Un alt jurnal descoperit recent este cel al lui Ruth (Rutka) Laskier din Cracovia (născută în 12 iunie 1929). Concentrată în ghetoul din Będzin, va ține un jurnal în poloneză timp de trei luni (19 ianuarie – 24 aprilie 1943), înainte de a fi transportată la Auschwitz, direct în camerele de gazare. Recuperat de o prietenă și rămas în familia acesteia, jurnalul va fi descoperit abia în 2005 și publicat în 2007. Este tradus în ebraică și engleză (Laskier 2007). Rywka Lipszyc e un alt exemplu. Născută la 15 septembrie 1929, aceasta va ține un jurnal în ghetoul din Łódź, între 3 octombrie 1943 și 12 aprilie 1944, în poloneză. Diarista va supraviețui deportării la Auschwitz și marșurilor forțate de la sfârșitul lui 1944, dar va muri de boală și epuizare imediat după eliberarea din lagăr. Jurnalul va fi găsit în ruinele crematoriului de la Auschwitz de o doctoriță a armatei sovietice, va ajunge după mari peripeții în posesia rudelor Rywkăi din S.U.A. și va fi publicat în engleză în 2014: *Rywka's Diary: The Writings of a Jewish Girl from the Lodz Ghetto*. De remarcat că toate aceste jurnale au fost comparate cu cel al Annei Frank.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

înainte de începerea războiului sau al persecuțiilor, semnificația jurnalului e legată mai degrabă de astfel de explicații culturale largi, dar în contextul din jurul celui de-al Doilea Război Mondial motivele sunt altele. În primul rând tinerii și adolescenții sunt mai dinamici, mai plini de vigoare autonarativă, mai tentați de a se apleca asupra propriilor experiențe semnificative și mai puțin implicați, cel puțin la începutul experienței, în procesul de supraviețuire. Pe de altă parte, jurnalul reprezintă o minimă legătură cu școlaritatea întreruptă de persecuții. Nu întâmplător, o bună parte dintre jurnale – incluzând aici și pe cel al Annei Frank – sunt și o dare de seamă asupra acestei nevoi de continuitate „școlară", tinerii notând proiectele de învățare asumate și progresul acestora, semne ale unei speranțe în viitor. La aceste motive se pot adăuga elemente general valabile pentru toți diariștii evrei ai Holocaustului, tineri sau maturi deopotrivă, care sunt conectate la tradiția evreiască de păstrare a memoriei vremurilor de restriște. Jurnalul devine astfel nu numai o modalitate de a manifesta îndârjirea în fața ororii, „o modalitate de rezistență colectivă și individuală" (Garbarini 2006: 8; a se vedea și Szeintuch 1986: 188, Kassow 1996 sau Holliday 1995), ci mai ales o modalitate de a depune mărturie privitoare la tragedia care pare a-i înghiți. Devine expresia furiei și a disperării, devine cronica dispariției celor dragi și a comunităților din care au făcut parte, devine nevoie de a ordona experiențe de neînțeles pentru a încerca a le înțelege și pentru a le transmite, ca un strigăt, către cei din viitor[8].

Există două foarte utile instrumente de lucru pentru a vedea amploarea fenomenului jurnalului ținut de tineri și adolescenți în timpul Holocaustului. Prima dintre ele este cartea lui Laurel Holliday, *Children in the Holocaust and World War II. Their Secret Diaries* (1995), care antologhează pagini din jurnalele a 22 de copii și tineri între 11 și 18 ani, 17 evrei și 5 ne-evrei[9]. A doua este cartea Alexandrei Zapruder, *Salvaged Pages: Young Writers' Diaries of the Holocaust* (2002), în care sunt antologate fragmente consistente din jurnalele a 15 copii și tineri evrei. Chiar dacă parte dintre jurnale au fost publicate (în întregime sau fragmentar), cele mai

[8] „Caietul nr. 1
Apel
Persoana în mâinile căreia va ajunge acest jurnal este implorată să nu-l arunce sau să-l distrugă. În cazul în care nu e posibil să fie trimis la adresa intenționată, este rugată cu stăruință să-l predea unor persoane competente, pentru ca un istoric al viitorului să smulgă dovada adevărului și să facă, măcar în parte, lumină în ceea ce privește îngrozitoarele zile trăite de noi cu amenințarea distrugerii, să facă lumină privind suferințele unui popor fără apărare. Din haos și întuneric se va ivi adevărul unei crime fără precedent, a cărei atrocitate nemaiîntâlnită va înfiora și cea mai împietrită inimă, iar pe cei care au comis-o îi va învălui într-o rușine eternă" scrie Kalman Rotgeber, evreu polonez ascuns în partea „ariană" a Varșoviei, la începutul celor 23 de caiete, amestec de cronică a persecuțiilor antievreiești din perioada 1940-1943 și jurnal, scrise în perioada aprilie – octombrie 1943. Manuscrisul, nepublicat, se găsește în arhivele Yad Vashem (cf. Garbarini 2006: 1, 169). A se vedea, de asemenea, cuvintele Gustawei Jarecka într-un document dezgropat în 1950 din ruinele ghetoului din Varșovia (arhivele *Oyneg Shabes*, care documentează viața din respectivul ghetou): „Aceste documente și note sunt asemănătoare probelor dintr-un roman polițist. Îmi amintesc din copilărie un roman de Conan Doyle în care victima muribundă scrie cu mâna slăbită un cuvânt pe un zid, cuvânt care conține proba vinei criminalului. Cuvântul scrijelit de omul aflat pe moarte a influențat imaginația mea din trecut... Noi notăm acum dovezile crimei" (Kassow 2007: 6).

[9] Cei cinci sunt antologați în virtutea lărgirii tematicii de către Laurel Holliday, care se ocupă de suferința generată de al Doilea Război Mondial în general, deși interesul principal e rezervat victimelor Holocaustului.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

multe nume sunt necunoscute, deși extrem de utile pentru a studia perspectiva directă și autentică asupra vieții și suferinței în timpul Holocaustului. De remarcat și faptul că doar 4 dintre numele antologat sunt comune celor două cărți.

O privire generală asupra jurnalelor din cele două volume, 28 la număr, permite identificarea câtorva categorii. Șapte vin din lagăre, majoritatea (6) din lagărul de la Terezín (Theresienstadt), lagăr de tranzit înspre centrele de exterminare din Polonia, dar și lagăr folosit de propaganda nazistă pentru a prezenta o imagine acceptabilă a „lagărului" în fața opiniei publice internaționale (Adler 2017). Acest fapt e explicabil prin chiar diferența dintre lagărele de exterminare (directă sau prin muncă forțată) și lagărul „model" de la Terezín, unde dacă deținuții nu erau transportați spre Auschwitz sau alte centre de exterminare era mai probabil să supraviețuiască. Dintre cele trei nume antologate de Alexandra Zapruder două sunt ale unor supraviețuitoare (Eva Ginzová, Alice Ehrmann), cel de-al treilea (Petr Ginz, fratele Evei) n-a supraviețuit, fiind transportat la Auschwitz și trimis direct la camera de gazare. Avea 16 ani în acel moment. Dintre jurnalele antologate de Holliday, trei vin de la Terezín (Helga Weissova-Hoskova[10] – 12 ani, Helga Kinsky-Pollack – 13 ani și Charlotte Veresova – 14 ani), iar al patrulea, Janina Heshele (Altman), din lagărul de la Janowska de lângă Lwów (Lviv), de unde a reușit să evadeze și să se ascundă în Cracovia. Dintre jurnalele din această categorie, publicate, am mai putut identifica jurnalul Evei Mándlová (Roubíčková 1998), deportată la 20 ani tot la Terezín, al lui Leon Weliczker (lagărul de la Janowska[11]) și al Anei Novac (Zimra Harsanyi), evreică transilvăneancă din Dej deportată în 1944 (avea 14 ani) la Auschwitz și apoi la Płaszów (Novac 2004).

Sunt antologate, la Zapruder, trei jurnale ale refugiaților din calea naziștilor, fugiți din Austria sau Germania, iar mai apoi din țările ocupate de aceștia (Peter Feigel, Elisabeth Kaufmann – ambii în Franța, Klaus Langer – Germania și apoi Danemarca). Din această categorie există foarte multe jurnale, explicația fiind aceea că foarte mulți evrei germani se refugiază în anii ascensiunii politice a naziștilor, reușind să se salveze și să-și salveze jurnalele, ulterior publicate[12]. La Holliday această categorie e și ea prezentă prin jurnalul unui băiețel olandez de 12 ani, refugiat în Anglia la începutul războiului (Dirk Van de Heide).

Legată de această categorie este cea a jurnalelor celor care se ascund în Europa ocupată de naziști și în cele din urmă vor fi prinși și uciși. Asemănătoare *Jurnalului* Annei Frank, aceste sunt cronici ale speranței supraviețuirii. Alexandra Zapruder antologhează două astfel de jurnale, cel al lui Moshe Flinker[13] (Bruxelles)

[10] Jurnalul a fost publicat în engleză în 2013: *Helga's Diary: A Young Girl's Account of Life in a Concentration Camp*.

[11] Acest jurnal e publicat într-o formă dezvoltată ulterior de autor: *The Janowska Road* (Wells 2014). Leon Weliczer, născut în 1925 într-un sat de lângă Lviv, e singurul supraviețuitor al unei familii extinse de 76 de persoane.

[12] Dincolo de acest fapt, în preajma izbucnirii războiului, peste 10000 de copii din Germania, Cehoslovacia, Austria, cea mai mare parte evrei, vor fi salvați din calea naziștilor în celebrele „kindertransport" (Fast 2011). O parte dintre ei își vor publica jurnalele, adevărate cronici ale dezrădăcinării.

[13] Moshe Flinker, născut în 1926 la Haga, se refugiază împreună cu familia la Bruxelles în 1942. Jurnalul transcrie experiența „clandestinității" într-o tonalitate de lamentație și asumare a identității evreiești și se termină brusc în septembrie 1943, momentul arestării și deportării la Auschwitz, unde va sfârși în camera de gazare.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

și Otto Wolf[14] (Olomouc). În această categorie se integrează și jurnalul Evei Heyman din Oradea[15], dar și jurnalul Reniei Spiegel (Przemyśl) sau al lui Hélène Berr, descoperite recent (v. supra).

Dar cele mai multe și cele mai răvășitoare dintre jurnale, unsprezece la număr, aparțin copiilor și tinerilor închiși în diversele ghetouri din Europa Centrală și de Est: Miriam Korber (Transnistria, Djurin), Dawid Rubinowicz (Kielce), Ilya Gerber (Kovno/Kaunas), doi anonimi (băiat și fată) care scriu în ghetoul din Łódź, Yitkhok Rudashevsky (Vilna/Vilnius), Elsa Binder (Stanisławów), Werner Galnik (Riga), Tamara Lazerson (Kovno/Kaunas), Macha Rolnikas (Vilna/Vilnius), Mary Berg (Miriam Wattemberg - Varșovia). Pe lângă acestea mai există un jurnal extrem de dens, întins pe aproape patru ani (august 1939 – 15 aprilie 1943) scris în mare parte în ghetoul din Łódź, acela al lui Dawid Sierakowiak[16] (1996), cel al lui Jerzy Feliks Urman (ghetoul din Stanisławów și apoi ascuns la cunoștințe poloneze), cel al Miriamei Chaszczewacki (ghetoul din Radomsko[17]), cel al Ruthkăi Leiblich[18] (13 ani, ghetoul din Andrychów), al Halinei Nelken[19] (16 ani, ghetoul din Cracovia) și cel al Rywkăi Lipszyc (ghetoul din Łódź, v. supra). De menționat că din acești 17 diariști au supraviețuit șase, ceilalți unsprezece găsindu-și sfârșitul în ghetou, executați în masacre în masă sau gazați la Auschwitz, Belzec ori Treblinka[20]. Spun că aceste jurnale sunt cele mai răvășitoare pentru că notarea experienței de ghetou e densă, aproape neverosimilă în termenii capacității de îndurare a suferințelor și totodată paradoxală: pe de-o parte le permite diariștilor să noteze în jurnal suferințele zilnice, colorate, în funcție de capriciile temnicerilor, ori în deznădejde (frica viscerală de deportare, de execuție, de pierderea celor dragi), ori în speranță (speranța eliberării). Jurnalele de ghetou mai au și calitatea de a înregistra etapele degradării umane în universul concentraționar, acolo unde foamea, munca forțată, violențele fără sens, execuțiile, lipsa de informații, boala, moartea sau deportarea celor dragi sunt elemente prezente la aproape fiecare dintre autori și detaliază amploarea unei crime fără precedent căreia i-au căzut victime milioane de nevinovați.

[14] Otto Wolf, născut în 1927, se ascunde împreună cu familia în împrejurimile împădurite ale orașelor Olomouc și Tršice. Ține jurnalul între iunie 1942 și aprilie 1945, când va fi ucis de auxiliari ai armatei germane (vlasoviști). Părinții și sora sa vor supraviețui.

[15] Jurnalul Evei Heyman e prezent în antologia lui Holliday.

[16] Jurnalul e publicat în engleză: *The Diary of Dawid Sierakowiak,* 1996.

[17] Miriam Chaszczewacki e născută în 1924. Jurnalul e început în vara lui 1939. Prima parte documentează ocuparea orașului Radmsko de către germani. O a doua parte conține însemnări făcute între 21 aprilie 1941 și 7 octombrie 1942. La lichidarea ghetoului, Miriam și mama sa se ascund într-o spălătorie timp de o săptămână, dar din cauza lipsei de mâncare se predau poliției și sunt transportate în ghetoul de la Częstochowa, apoi, cel mai probabil, la Treblinka. Jurnalul, păstrat de unul dintre polițiștii la care se predaseră, va ajunge după război la fosta profesoară a lui Miriam, Stefania Heilbrunn, care îl va publica în cartea *Children of Dust and Heaven: A Diary from Nazi Occupation through the Holocaust*, alături de alte mărturii asupra atrocităților Holocaustului.

[18] Lieblich 1993: *Ruthka: A Diary of War*.

[19] Halina Nelken, *And Yet I Am Here!* 1999. Halina va supraviețui lagărelor Auschwitz, Plaszow și Ravensbrück. După război va deveni istoric de artă.

[20] Singurul dintre aceștia, Jerzy Feliks Urman, se sinucide înghițind cianură în momentul în care casa în care se ascund e percheziționată de naziști. Avea unsprezece ani și jumătate. Jurnalul său, păstrat de părinții care au supraviețuit, a fost publicat în engleză: *I'm not even a grown-up: the diary of Jerzy Feliks Urman* (Urman 1991).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

*

Foarte puține dintre toate jurnalele invocate mai sus încep, la fel ca cel al Annei Frank, înainte de izbucnirea războiului și începerea persecuțiilor. De exemplu, Renia Spiegel echivalează încă de la începutul jurnalului (prima intrare datează din 31 ianuarie 1939) nevoia de a scrie cu dorința de a avea un prieten adevărat (Spiegel 2019: 19) pe care nu-l găsește în atmosfera provincială din Przemyśl. Jurnalul ei înregistrează însă din ce în ce mai mult, semnele îngrijorătoare ale istoriei care se precipită în jur. Klaus Langer începe în martie 1937 prin a-și descrie familia, prietenii, cărțile sau acvariul din casa liniștită din Essen. Abia un an mai târziu, în momentul în care situația politică se înrăutățește, începe să noteze problemele din ce în ce mai grave care îi lovesc familia și grupul de prieteni și cunoscuți. Dawid Sierakowiak își începe notițele în 28 iunie 1939 în orășelul de munte (Krościenko nad Dunajcem) unde se află într-o tabără de vară, dar notițele sale se umplu de îngrijorare deja către sfârșitul lui august, atunci când norii războiului încep să se adune deasupra Poloniei. Deși jurnalul lui Mary Berg începe în 10 octombrie 1939, atunci când Polonia deja se prăbușise, autoarea amintește un jurnal anterior, probabil abandonat în tumultul evenimentelor. Dar Mary Berg își impune, odată războiul început, să scrie și să memoreze tot pentru a putea povesti apoi lumii[21]. Chiar dacă în cazul multor diariști știm că părți de jurnal anterioare războiului s-au pierdut, avem motive să presupunem că presiunea evenimentelor îi va face pe cei mai mulți dintre tineri să înceapă să-și noteze experiențele, iar în cazul unor experiențe jurnaliere anterioare eșuate, s-o facă cu mai multă atenție și îndârjire. Dawid Rubinowicz, de exemplu, își începe jurnalul în 21 martie 1940, fără niciun fel de introducere, prin a nota interdicțiile impuse de ocupanți locuitorilor evrei, continuând apoi să descrie degradarea ireversibilă a situației acestora. Yitskhok Rudashevsky face prima adnotare în jurnal chiar în ziua izbucnirii războiului germano-sovietic, iar Otto Wolf începe direct cu povestea intrării în „clandestinitate" și a ascunderii în zona rurală din jurul orașului Tršice. Alții își încep jurnalele, adevărate cronici ale devenirii infernale a lumii, printr-o retrospectivă care să facă inteligibilă situația tragică în care se regăsesc. Așa procedează, de exemplu, Moshe Flinker, așa procedează Mary Berg sau Miriam Korber. Că instalarea răului și începutul persecuțiilor sunt vizibile treptat sau dintr-o dată, cert este faptul că pentru fiecare dintre diariști începutul ocupației și al violențelor e un moment de ruptură și e simțit ca atare. Fiecare dintre ei are sentimentul ireparabilului, sentimentul că răul s-a insinuat definitiv în viețile lor, destrămate în sensul cel mai direct al cuvântului. Yitskhok Rudashevsky, gândindu-se la consecințele începutului războiului, notează în prima intrare făcută în jurnalul său:

[21] Ceea ce va și face atunci când, datorită faptului că mama sa era cetățean american, familia reușește să fugă din ghetoul varșovian și după aproape doi ani de peripeții să ajungă, în martie 1944, în Statele Unite. Jurnalul va fi serializat în ziarele americane și va fi publicat în volum la începutul lui 1945, fiind unul dintre primele texte de felul acesta care documentează Holocaustul. Jurnalul are o dimensiune hibridă pentru că autoarea îmbracă notițele sale din timpul petrecut în ghetou în dezvoltări memorialistice făcute odată cu pregătirea materialului în vederea publicării (a se vedea Zapruder 2002: 444; Vice 2004: 120–121).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

> Bombardamentul s-a oprit ca și cum cerul s-ar fi liniștit după furtună. Dintr-o dată auzim sirenele din nou. Alergăm acasă. Exploziile zdruncină cerul din nou. Afară se aud zgomote îngrozitoare. În pivniță văd în fața mea oameni îngroziți având cu ei boccele. Nimeni nu știe ce ne așteaptă. [...] Oamenii așteaptă seara cu groază (Zapruder 2002: 197).

Prima pagină a jurnalului Fetei anonime din ghetoul din Lodz începe abrupt prin denunțarea acestui rău, pe care paginile ulterioare îl vor descrie ca pe o crimă nemaiîntâlnită:

> Nu există dreptate în lume, nemaivorbind de ghetou. Acum îi deportează pe cei neajutorați. Oamenii sunt într-o stare de permanentă panică. Într-o luptă împotriva morții prin înfometare. Viața e îngrozitoare, condițiile de trai sunt abominabile, nu există mâncare... (Zapruder 2002: 230).

Destrămarea înseamnă, printre altele, întreruperea școlii, a contactului cu prietenii, obligația de a purta banderola cu steaua lui David, separarea de rude sau părinți. De exemplu, Peter Feigel, separat de părinții săi, va scrie jurnalul ca formă de comunicare cu aceștia (Zapruder 2002: 69). Sentimentul vieții întrerupte se va accentua în momentul în care devin clare formele directe ale persecuției: umilirea publică, violența arbitrară (în formele ei diverse care merg până la crima arbitrară), amenințarea arestării, deportarea, trimiterea în lagăr, munca forțată sau închiderea în ghetouri și înfometarea. Cele două soluții posibile, fuga (intrarea în clandestinitate) și supunerea vor reprezenta din acest moment nimic altceva decât o luptă dură pentru supraviețuire, pe care cei mai mulți dintre diariștii de mai sus o vor pierde. Singurul numitor comun al acestor două soluții va fi sentimentul de hăituială continuă, care reduce ființa umană la ceva mai puțin decât un obiect supus capriciilor și ticăloșiei asupritorilor.

Acest sentiment de hăituială va fi dominant la majoritatea diariștilor. El e mai acut mai ales pentru cei care sunt prinși în teritoriile din estul Europei (Țările Baltice, estul Poloniei, Bielorusia, Ucraina, Transnistria, Basarabia, Bucovina), care au cunoscut „dubla ocupație" (sovietică și nazistă), pe care Timothy Snyder o vedea ca funcționând ca un adevărat accelerator al crimelor Holocaustului (Snyder 2018: 137 și urm.). În ghetourile din Vilnius, Kaunas, Riga, Moghilău sau Djurin știrile despre execuțiile în masă din locuri infame ca Ponar/Ponary (Vilnius), Fortul nr. 9 (Kaunas), Bogdanovka (Transnistria) sau Rumbula (Riga) ajung la urechile îngrozite ale celor rămași în ghetou. „Ponar e un abator pentru mii de evrei", scrie Yitskhok Rudashevsky după una dintre acțiunile de curățare (celebrele *Aktion*) a ghetoului din Vilnius, iar într-o altă circumstanță scrie înspăimântat:

> Astăzi am primit știri îngrozitoare: 85 de vagoane pline de evrei, în jur de 5000 de persoane, n-au fost duse la Kovno [Kaunas] așa cum se spusese, ci au fost transportate cu trenul la Ponar unde au fost împușcați. Cinci mii de noi victime. Ghetoul a fost zguduit de groază, ca și cum ar fi fost lovit de fulger. Atmosfera de abator i-a cuprins pe oameni. A început iar... (Zapruder 2002: 224[22]).

[22] Și într-o altă dată: „Districtul Ponar este îmbibat în sânge evreiesc. Ponar este asemănător unui coșmar, un coșmar care însoțește amărâtele noastre zile de ghetou. Ponar e moarte sigură, cuvântul conține tragedia neajutorării noastre. Nu! Nu vom merge la Ponar" (Zapruder 2002: 204).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

Macha Rolnikas, din același ghetou din Vilnius, e martoră directă la urmările execuțiilor de la Ponar:

> Către seară au fost aduse cu niște căruțe hainele celor executați. Căruțele se târăsc pe strada îngustă. Hainele se mișcă ca niște oameni. O mânecă atârnă. Ieri dimineață un bărbat și-a strecurat mâna în acea mânecă. Acum mâna aia e înghețată. O hăinuță – oare câți ani să fi avut copilul care a purtat-o? O șapcă. Acum pare să acopere un cap tăiat. Șapca alunecă, de sub ea apare un pantof. Simți că-ți vine să plângi, să țipi, să muști să urli: „A fost ieri, numai ieri, când sub hainele astea inimile încă băteau, corpurile calde încă respirau. Ieri erau încă oameni! Astăzi nu mai sunt! Au fost uciși!!! Mă auziți: uciși!" (Holliday 1995: 190).

Dar și cei aflați în ghetourile din partea centrală a Poloniei devenită Guvernământul General nazist aud zvonuri din ce mai alarmante despre soarta celor deportați de lângă ei, îndeobște bătrâni, bolnavi sau copii, exterminați în lagărele de exterminare de la Belzec, Treblinka sau Auschwitz.

> Este oare vreo speranță pentru noi? Mii sunt, încă o dată, duși departe, luați din casele lor din ghetou. Zvonuri nenumărate circulă: „Nu și-au băut cafeaua", „zece ore după ce-au plecat trenul s-a-ntors gol"... Nici un suflet viu nu poate să-și imagineze ce frică îngrozitoare ne provoacă aceste zvonuri, nu le e de-ajuns dușmanilor noștri? Să fie atât de lacomi atunci când vine vorba de sângele victimelor lor evreiești? (Băiatul anonim din ghetoul din Łódź în Zapruder 2002: 373).

Deși acest ghetou a fost unul dintre cele mai izolate, Dawid Sierakowiak intuiește și el, alături de mulți alții, că deportarea, una dintre obsesiile jurnalului său, înseamnă moarte:

> Seara s-au răspândit știri îngrijorătoare privitoare la faptul că toți copiii până la vârsta de zece ani trebuie predați pentru deportare și, se presupune, pentru exterminare. [...] Ieri veștile tragice s-au dovedit din nefericire a fi adevărate. Germanii cer toți copiii până la 10 ani, bătrânii de peste 65, toți bolnavii și invalizii, cei incapabili să muncească sau cei care nu au de lucru. Panica din oraș e incredibilă. (Sierakowiak 1996: 214–215, însemnările din 3 și 4 septembrie 1942).

Aceeași interpretare a deportării se găsește și la Mary Berg (ghetoul din Varșovia):

> În ochii celor din ghetou deportarea e mai rea decât moartea, pentru că înseamnă o moarte care vine după cele mai îngrozitoare torturi și mai înseamnă moarte fără înhumare. Miile de evrei care au fost duși departe cu primele transporturi au dispărut fără urmă (Berg 2006: 161, însemnare din 20 iulie 1942).

Dincolo de amploarea cataclismului istoric al Holocaustului, devoalată din perspectiva unor victime inocente, prinse în nucleul unor evenimente tragice, aceste jurnale au și meritul de a documenta viața de zi cu zi și experiențele complexe ale unor individualități tinere care trăiesc o istorie absurdă. Structura acestor experiențe este paradoxală. Pe de-o parte, copiii și tinerii sunt dornici de a trăi, de a simți viața, de a se bucura de lume, de a învăța, pe de altă parte însă situația lor devine din ce în ce mai precară. Dorința de a trăi e uluitoare, având în vedere condițiile și hăituirea continuă. Cel mai adesea aceasta e vizibilă în activitățile spirituale și culturale în care se implică în ciuda greutăților. Jurnalul lui Petr Ginz (Terezín) e plin de planuri

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

de lectură și de relatări despre proiectele de articole pe care vrea să le scrie în revista clandestină (*Vedem*) editată de el și alți câțiva prieteni chiar în lagăr. Yitskhok Rudashevsky adună material privitor la istoria și folclorul ghetoului din Vilnius. Renia Spiegel scrie poezie, jurnalul său fiind plin de astfel de creații pline de sensibilitate. Băiatul anonim din Łódź, vorbitor nativ de poloneză și idiș, își scrie jurnalul și în limbile pe care le studiază și vrea să le exerseze (ebraică, engleză). Moshe Flinker se apucă să învețe arabă având viziunea unui viitor în Palestina. Ilya Gerber notează în caietele sale cântecele favorite, iar Tamara Lazerson învață ebraică și participă cu intensitate la activitatea culturală a ghetoului, atât cât se poate aceasta desfășura. Alții, ca Dawid Rubinowicz sau Elsa Binder, își asumă responsabilități de adult pentru a-și ajuta familia. Dar presiunea condițiilor concentraționare e mai mare. Teroarea generată de violențele arbitrare ale gardienilor, de deportări, de nesiguranță, dar mai ales de foame, boală ori de pierderea celor dragi, este mult mai puternică și generatoare de traumă. Niciunul dintre diariști nu se poate simți în siguranță în acest univers infernal oricât de multă energie le-ar consuma „rutina" zilnică a supraviețuirii. Dorința de a trăi e negată în fiecare zi de posibilitatea pieirii prin violență, prin înfometare, prin boală, toate acestea ducând la disperare. Numai astfel putem înțelege, de exemplu, disperarea în stare brută vizibilă intens în aceste jurnale:

> Cerule! Pentru cât timp va mai continua această cruzime fără sens. Care sunt acuzațiile care mi se aduc? Care e vina mea? Biata mea surioară de doisprezece ani, sunt deja mai mult de patru ani de când te chinui într-un mod inimaginabil, muncind mai mult, suferind mai mult decât un bătrân soldat al lui Napoleon. Va fi în zadar toată oroarea asta, toată suferința asta, toată agonia, toată furia? Vor fi în van toate lacrimile și toate spaimele astea animalice? De-ar fi să se sfârșească totul așa, de ce oare n-am murit acum cinci ani? (Băiatul anonim din Łódź, însemnare din 18 iunie 1944, în Zapruder 2002: 372)

Oricât de diferite ar fi vocile acestor jurnale, oricât de diverse vor fi deznodămintele acestor destine deturnate de la obișnuințele firești ale vieții lor, oricât de fragmentare și pline de goluri ar fi și oricare ar fi fost traseul postbelic al acestor texte, jurnalele copiilor și tinerilor din timpul Holocaustului dovedesc o calitate comună prin chiar natura lor. Legate de imediatul ororii, de un prezent al luptei pentru supraviețuire și de emoțiile puternice ale rupturii destinului personal, toate aceste texte sunt străbătute de tensiunea ireconciliabilă dintre inocența copilăriei sau energia tinereții și abominabilul pulsiunilor criminale ale persecutorilor.

> E ciudat – scrie Elsa Binder în 13 ianuarie 1942 – dar nu există ură în inima mea, doar o durere imensă, uimire și o întrebare care revine: De ce? De ce fii ai unor mame și tați ai unor copii duc bătrâni, copilași care plâng, tineri plini de viață și femei însărcinate la cimitir, unde îi așteaptă gropi comune proaspăt săpate? Oare în numele dragostei proclamate de religia lor forțează mamele să-și sufoce copiii în înghesuială, iar pe aceștia să-și calce în picioare mamele? (Zapruder 2002: 316[23]).

[23] Și tot în jurnalul Elsei Binder există o intrare făcută de o prietenă care exprimă aceeași uimire în fața răului: „Dintr-odată mi-am văzut viața tânără, întunecată și lipsită de bucurii și am fost deznădăjduită și furioasă privind nedreptatea din lume. Acum, când tinerețea mea înflorește – și asta se

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

Chiar dacă cele mai multe dintre aceste jurnale sunt și o prețioasă cronică a vieții de zi cu zi din timpul Holocaustului, cel mai tulburător efect al acestora este acela generat de modul în care copiii și tinerii au experimentat trauma și au transformat-o în energia de a înregistra răul pentru posteritate. Cei mai mulți dintre diariști, deși nu o spun explicit, continuă să noteze în jurnal, chiar și în cele mai negre condiții doar pentru ca mărturia lor să poată supraviețui, dacă aceasta pare a fi un deznodământ imposibil, în numele tuturor celor care suferă:

> Sufăr îngrozitor – notează Băiatul anonim din ghetoul din Łódź în 12 iunie 1944, scriind în idiș – dar tot visez la un viitor mai bun, la o viață mai bună, liberă și umană. Visez de asemenea să pot spune lumii despre suferința mea, cât pot de mult. De fapt ar trebui s-o numesc suferința noastră. Pentru că niciodată înainte suferința n-a avut un astfel de caracter colectiv, ca a noastră în ghetou. (Zapruder, 2002: 371).

Există în mai toate aceste jurnale un sentiment colectiv al solidarității în deznădejde și revoltă. De la un anume moment al suferinței, emoția individuală se transformă în mărturie a unei tragedii colective. E cert că aceste jurnale sunt documente autentice ale modului în care se trăiește, se suferă, se supraviețuiește sau se moare în universurile concentraționare naziste. Autenticitatea derivă fără îndoială din legătura imediată a autorilor cu suferința, din emoțiile experiențelor transcrise în pagini, din simplitatea unor cuvinte fără pretenții literare vizibile sau afectate, care vor să înregistreze durerea așa cum e ea trăită în primul rând individual. Dar în spatele acestor individualități care trăiesc și înregistrează oroarea, în spatele elementelor comune de natură traumatică care se pot vedea în toate aceste jurnale, suferința colectivă e vizibilă, iar conștiința acesteia e în cele din urmă exprimată direct. Experiența traumatică individuală se oglindește în experiența traumatică de natură colectivă, jurnalele acestea devenind astfel fragmentele necesare care întăresc istoria tragediei colective a Holocaustului, fragmente pline de forță și autenticitate ale memoriei traumatice a secolului al XX-lea.

Bibliografie

Adler 2017: H. G. Adler, *Theresienstadt 1941–1945. The Face of a Coerced Community*, Cambridge University Press.

Berg 2006: Mary Berg, *The Diary of Mary Berg. Growing Up in the Warsaw Ghetto*, Oxford, Oneworld.

Berr 2008: Hélène Berr, *Journal. 1942–1944*, préface de Patrick Modiano, suivi de *Hélène Berr, une vie confisquée*, par Mariette Job, Paris, Éditions Tallandier.

Buckley 1994: Jerome Hamilton Bucley. *The Turning Key: Autobiography and the Subjective Impulse Since 1800*, Cambridge, Harvard University Press.

Buruma 2013: Ian Buruma, *Year Zero. A History of 1945*, New York, The Penguin Press.

Carter 1997: Kathryn Carter, *The Cultural Work of Diaries in Mid-Century Victorian Britain*, „Victorian Review", Vol. 23, No. 2 (Winter 1997), p. 251–267.

Fast, Vera K. 2011. *Children's Exodus: A History of the Kindertransport*, London – New York, I. B. Tauris.

întâmplă fiecăruia doar o singură dată în viață – trebuie să mor fără să fi avut vreo experiență frumoasă. De ce? E un păcat să te naști dintr-o mamă evreică? Am făcut vreodată rău cuiva? De ce oare un om care e egalul meu și pe care-l văd pentru prima dată în viață e dușmanul meu de moarte, cum poate el să ucidă sute de mii de oameni inocenți?" (Zapruder 2002: 321–322).

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

Frank 2011: Anne Frank, *Jurnal*, traducere din neerlandeză de Gheorghe Nicolaescu, București, Humanitas.
Garbarini 2006: Alexandra Garbarini, *Numbered Days. Diaries and the Holocaust*, New Haven & London, Yale University Press.
Heilbrunn 2013: Stefania Heilbrunn, *Children of Dust and Heaven: A Diary from Nazi Occupation through the Holocaust*, Createspace Independent Pub.
Heyman 2017: Éva Heyman, *Am trăit atât de puțin*, în varianta Ágnes Szolt, *Eva, fata mea*, traducere de Eva Galambos, București, Editura Hasefer.
Holliday 1995: Laurel Holliday, *Children in the Holocaust and World War II. Their Secret Diaries*, New York – London, Pocket Books.
Judt 2005: Tony Judt, *Postwar. A History of Europe since 1945*, New York, The Penguin Press.
Kassow 1999: Samuel David Kassow, *Vilna and Warsaw. Two Ghetto Diaries: Herman Kruk and Emanuel Ringelblum*, in Robert Moses Shapiro (ed.), *Holocaust Chronicles: Individualizing the Holocaust through Diaries and Other Contemporaneous Personal Accounts*, Hoboken, N.J., Ktav, 1999, 171-215.
Kassow 2006: Samuel David Kassow, *Who will write our history? Emanuel Ringelblum, the Warsaw Ghetto, and the Oyneg Shabes Archive*, Bloomington, Indiana University Press.
Korber–Bercovici 2017: Miriam Korber-Bercovici, *Jurnal de ghetou*, cuvânt înainte de Alexandru Florian, București, Curtea Veche.
Laskier 2007: Rutka Laskier, *Rutka's Notebook: January–April 1943*, foreword by Dr. Zahava Sherz, historical introduction by Dr Bella Gutterman, Jerusalem, Yad Vashem Publications.
Leiblich 1993: Ruthka Leiblich, *Ruthka: A Diary of War*, Zachor Remember.
Lindwer 1991: Willy Lindwer, *The Last Seven Months of Anne Frank*, New York, Anchor Books.
Lipszyc 2015: Rywka Lipszyc, *Rywka's Diary: The Writings of a Jewish Girl from the Lodz Ghetto*, New York, HarperCollins Publishers.
Nelken 1999: Halina Nelken, *And Yet I Am Here!*, translated by Halina Nelken with Alicia Nitecki, Amherst, University of Massachusets.
Novac 2004: Ana Novac (Zimra Harsanyi), *Frumoasele zile ale tinereții mele*, în românește de Anca-Domnica Ilea, Cluj-Napoca, Dacia.
Roubíčková 1998: Eva Roubíčková (Mándlová), *We're Alive and Life Goes On: A Theresienstadt Diary*, NewYork, Henry Holt.
Rubinowicz 2000: Dawid Rubinowicz, *Il diario di Dawid Rubinowicz*, traduzione di Franco Lucentini e Ibio Paolucci, Prefazione di Michele Ranchetti, Torino, Einaudi.
Sierakowiak 1996: David Sierakoviak, *The Diary of Dawid Sierakowiak. Five Notebooks from the Lodz Ghetto*, edited and with an introduction by Alan Adelson, translated from the Polish original by Kamil Turowski, foreword by Lawrence L. Longer, New York – Oxford, Oxford University Press.
Snyder 2018: Timothy Snyder, *Pământul negru. Holocaustul ca istorie și avertisment*, traducere din engleză de Adina Avramescu, București, Humanitas.
Spiegel 2019: Renia Spiegel, *Jurnalul Reniei*, prefață, postfață de Elisabeth Bellak împreună cu Sarah Durand, cuvânt înainte de Deborah E. Lipstadt, traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu, București, Litera.
Szeintuch 1986: Yechiel Szeintuch, *The Corpus of Yidish and Hebrew Literature from Ghettos and Concentration Camps and its Relevance for Holocaust Studies*, in „Studies in Yidish Literature and Folklore", 7, 1986.
Urman 1991: Jerzy Feliks Urman, *I'm Not Even a Grown-up: the Diary of Jerzy Feliks Urman*, diary translated from Polish by Anthony Rudolf and Joanna Voit, edited and introduced by Anthony Rudolf, London, Menard Press.
Vice 2004: Sue Vice, *Children Writing the Holocaust*, New York, Palgrave McMillan.
Weissova 2013: Helga Weissova, *Helga's Diary: A Young Girl's Account of Life in a Concentration Camp*, New York, W. W. Norton & Company.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)

Weliczker–Wells 2014: Leon Weliczker–Wells, *The Janowska Road*, CreateSpace Independent Publishing Platform.
Zapruder 2002: Alexandra Zapruder, *Salvaged pages: young writers' diaries of the Holocaust*, New Haven and London, Yale University Press.

Living in the Inferno.
The Holocaust Diaries of Children and Young People

The diaries kept by children and young people during the Holocaust are one of the most intriguing phenomenon. To the young people caught in the concentration inferno, the diary is more than a personal tool of self-reflection but their only chance to fight totalitarian power. During the atrocities of World War II (persecution, deportations, relocations, ghettoization and, in particular, mass executions), the diary is their opportunity to leave a testimony of the suffering caused by the arbitrary and irrational violence of a criminal ideology. In fact, the diary is the only way to preserve the real experiences and emotions they lived in a violent universe that threatened their very existence. Unfortunately, many of them did not survive, but only their pages did, filled with the tension of an uneven struggle. In their pages survived something of their spirit and the authentic story of how the once thriving European Jewry was almost completely destroyed. Unlike the Holocaust written memories, which are stories of survival, the diary is the survival itself. This paper aims to give a general description of this phenomenon to be further explored in an analysis of a number of similar diaries from the Romanian space.

BDD-A31299 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:22 UTC)